Marta Rodziewicz

Uniwersytet Łódzki

Wpływ systemu wyborczego na kształt sceny politycznej państw transformujących się. Analiza na przykładzie Polski i Węgier w okresie transformacji ustrojowej¹.

Polska i Węgry są krajami, których systemy demokratyczne określane są obecnie jako demokracje skonsolidowane. Okrągły i Trójkątny Stół zapoczątkowały proces demokratyzacji w Polsce i na Węgrzech. Drogi wychodzenia z komunizmu nie były jednak identyczne w przypadku omawianych krajów. Polska zapoczątkowała proces zmian w regionie, stała się swoistym pionierem transformacji.

Jednak w momencie, gdy w Polsce negocjowano warunki i zasady okresu przejściowego, czyli do pierwszych wyborów, to w Budapeszcie od razu ustalono reguły nowego, demokratycznego ładu. Zmiana, która miała miejsce na Węgrzech, miała charakter odgórny, ponieważ zapoczątkowały ją komunistyczne elity, a wpływ na to miał duży odsetek członków kierunku reformatorskiego w partii oraz w jej kierownictwie. W procesie brały udział trzy różne podmioty: reformatorzy, partyjne centrum oraz opozycja. Negocjacje w Polsce z kolei przebiegały pod presją opozycji, głównie Solidarności, dlatego też można stwierdzić, że zmiana w polskim systemie politycznym miała charakter oddolny.

W obydwu krajach przystąpiono do realizacji postanowień, zarówno w aspektach normatywnych jak i instytucjonalnych. Przede wszystkim znowelizowano konstytucje i nastąpił rozpad partii komunistycznych, z tym że to komuniści

¹ Artykuł stanowi fragmenty pracy magisterskiej M. Rodziewicz, *Drogi wychodzenia z komunizmu. Analiza porównawcza transformacji systemowej w Polsce i na Węgrzech w oparciu o wybrane determinanty wewnętrzne*, Łódź 2012.

węgierscy doprowadzili do tego jako pierwsi w regionie. W ich miejsce powstały nowe partie socjalistyczne, jednak o komunistycznym rodowodzie.

Jedną z głównych różnic odchodzenia od komunizmu ukazały pierwsze wybory tranzycyjne i nowo kształtujące się systemy wyborcze.

Wybory tranzycyjne na Węgrzech, pierwsze wolne i demokratyczne, przeprowadzono w dwóch turach: 25 marca i 8 kwietnia 1990 roku. Zasady przeprowadzania wyborów i nowa ordynacja wyborcza zostały przyjęte przy Trójkątym Stole w rezultacie kompromisu. Strona komunistyczna preferowała ordynację większościową, z kolei opozycja – proporcjonalną. W rezultacie postanowiono wprowadzić ordynację mieszaną, będącą kombinacją systemu większościowego i proporcjonalnego, dającą efekt ściślejszej reprezentacji terytorialnej z proporcjonalną reprezentacją partyjną².

Spośród 386 miejsc w Zgromadzeniu Krajowym, według wprowadzonej mieszanej ordynacji wyborczej, 176 miejsc miało być wybierane w okręgach jednomandatowych, a 152 w okręgach wielomandatowych, których wydzielono 20. Każdy wyborca w związku z tym podziałem miał do dyspozycji aż dwa głosy: jeden na kandydata z okręgu jednomandatowego i jeden na listę partyjną w jednym z okręgów. Pozostałe 58 mandatów zdobywają partie, które wystawiły listy krajowe. W okręgach jednomandatowych obowiązuje zasada większości bezwzględnej – kandydat, aby uzyskać mandat musi zdobyć w okręgu 50% plus jeden głosów, przy frekwencji 50% plus jeden uprawnionych do głosowania. Ordynacja przewiduje drugą turę wyborów, przeprowadzoną tym razem w oparciu o regułę większości względnej. Gdy frekwencja podczas pierwszej tury nie przekroczyła wymaganego progu, to do drugiej tury wchodzi wszyscy kandydaci z pierwszej tury. W przypadku gdy frekwencja w pierwszej turze przekroczyła połowę uprawnionych, ale żaden z kandydatów nie zdobył większości bezwzględnej głosów – wtedy do drugiej tury przechodzą kandydaci cieszący się piętnastoprocentowym poparciem głosującego społeczeństwa w pierwszej turze. Mandaty w okręgach wielomandatowych (152 mandaty) rozdziela się według formuły Hagenbacha – Bischoffa, między listy partyjne regionalne. 58 mandatów przysługujących listom krajowym zostaje rozdzielone

² T. Krawczyk, *Stosunki między rządem i opozycją w wybranych państwach Europy*, Toruń 2005, s.427.

M. Brodnicki, *System konstytucyjny Węgier*, Warszawa 2003, s. 27-30. Więcej na temat metody Hagenbacha-Bischoffa zob.: A. Żukowski, *Systemy wyborcze. Wprowadzenie*, Olsztyn 1999, s. 129-130.

między partie, które zdobyły minimum 5% głosów w skali kraju. Mandaty z listy krajowej pełnią więc rolę klauzuli zaporowej.

Była to ordynacja wzorowana na ordynacji niemieckiej, jednak w realiach wyborczych dała wynik charakterystyczny dla ordynacji westminsterskiej. Wprowadzona ordynacja okazała się korzystna dla partii dużych, mających zasięg krajowy. Wpłynęła również na liczbę partii, które znalazły się w parlamencie. Liczba ta okazała się stosunkowo niewielka, system więc w rezultacie tej ordynacji miał mniejsze tendencje do fragmentaryzacji³.

Na tle innych państw postkomunistycznych wybory na Węgrzech miały charakter wyjątkowy. Podczas gdy, w pozostałych krajach główna rywalizacja dwubiegunowa toczyła się pomiędzy partiami komunistycznymi a opozycyjnymi, to na Węgrzech rywalizacja ta rozegrała się tylko między partiami opozycji demokratycznej⁴.

Tabela 1. Wyniki wyborów parlamentarnych 1990 roku (z uwzględnieniem tylko tych partii które znalazły się w parlamencie)

PARTIE POLITYCZNE W PARLAMENCIE PO WYBORACH 1990 ROKU	LICZBA UZYSKANYCH MANDATÓW	PROCENT UZYSKANYCH MANDATÓW
Węgierskie Forum Demokratyczne	164	42,4%
Związek Wolnych Demokratów	92	23,8%
Niezależna Partia Drobnych Rolników	44	11,4%
Węgierska Partia Socjalistyczna	33	8,6%
Związek Młodych Demokratów	21	5,4%
Chrześcijańsko-Demokratyczna Partia Ludowa	21	5,4%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych w: R. Glajcar, *Węgry*, [w:] M. Migalski (red.), *Partie i systemy partyjne państw Europy Środkowej i Wschodniej*, Sosnowiec 2005, s. 65.

Rywalizacja ta i jej wyjątkowy charakter znalazły swoje odbicie w wynikach wyborów. Analizując dane przedstawione w tabeli 1, w porównaniu do partii opozy-

³ Wpływ systemu wyborczego na system partyjny – zob. szerzej K. Sobolewska-Myślik, *Partie i systemy partyjne na świecie*, Warszawa 2004, s. 168-175.

⁴ Zob. A. Antoszewski, *Wzorce rywalizacji politycznej we współczesnych demokracjach europejskich*, Wrocław 2004, s. 116-117.

cyjnych, stosunkowo słaby wynik zdobyła Węgierska Partia Socjalistyczna, będąca *de facto* kontynuatorką partii komunistycznej – Węgierskiej Socjalistycznej Partii Robotniczej. Wynik wyborów nie pozwolił partii postkomunistycznej na objęcie ważnej roli politycznej w kraju, a pozostałe partie mogły skutecznie izolować ją na scenie politycznej⁵. Pomimo wyborczego sukcesu byłych partii opozycyjnych, żadna z nich nie uzyskiwała takiej ilości mandatów, by rządzić samodzielnie i utworzyć rząd większościowy, dlatego też partie były zmuszone utworzyć koalicję⁶.

Tabela 2. Wyniki wyborów parlamentarnych 1994 roku (z uwzględnieniem tylko tych partii które znalazły się w parlamencie).

PARTIE POLITYCZNE KTÓRE ZNALAŻYŁY MIEJSCE w PARLAMENCIE w WYNIKU WY- BORÓW 1994 ROKU	LICZBA UZYSKANYCH MANDATÓW	PROCENT UZYSKANYCH MANDATÓW
Węgierska Partia Socjalistyczna	209	54,1%
Związek Wolnych Demokratów	69	17,9%
Węgierskie Forum Demokratyczne	38	9,8%
Niezależna Partia Drobnych Rolników	26	6,7%
Chrześcijańsko-Demokratyczna Partia Ludowa	22	5,7%
Związek Młodych Demokratów	20	5,2%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych zawartych w: R. Glajcar, *op. cit.*, s. 68.

Kolejne wybory 1994 roku odróżniają Węgry od innych państw postkomunistycznych w regionie Europy Środkowo-Wschodniej. Do nowego składu parlamentu nie weszło bowiem żadne z nowych ugrupowań. W parlamencie znalazły się

⁵ R. Glajcar, *Węgry*, [w:] M. Migalski (red.), *Partie i systemy partyjne państw Europy Środkowej i Wschodniej*, Sosnowiec 2005, s. 64.

⁶ *Ibidem*. Zachowania wyborcze w Europie Środkowo-Wschodniej są odmienne od zachowań wyborczych obywateli zachodnioeuropejskich. W krajach postkomunistycznych nie wykształciła się bowiem struktura elektoratu, co miało miejsce na zachodzie Europy. Wykształcenie się struktury elektoratu jest procesem długotrwałym, dodatkowo w regionie wystąpiły następujące czynniki utrudniające ten proces, takie jak: brak tradycji demokratycznych, brak zdefiniowanych interesów społecznych, brak identyfikacji społeczeństwa

z nowopowstałymi partiami. Badania preferencji wyborczych przeprowadzone w krajach postkomunistycznych ukazują, iż determinanty zachowań wyborczych nie są zależne od światopoglądu, lecz są przejawem identyfikacji negatywnej. P. Sula, *System partyjny Republiki Węgierskiej*, Wrocław 2005, s. 79.

tylko te partie, które tworzyły go w poprzedniej kadencji. Nie uległa również zmianie liczba partii politycznych, których kandydaci zdobyli mandaty poselskie i znaleźli się w parlamencie⁷. Wskazuje to na zamykanie się węgierskiego rynku wyborczego. Sytuacja ta była odmienna od pozostałych państw regionu i powtarzała się w każdych kolejnych wyborach.

Jak pokazują dane zawarte w tabeli 2. zmianie uległy za to preferencje wyborcze. Zdecydowane zwycięstwo odniosła Węgierska Partia Socjalistyczna, zdobywając ponad połowę wszystkich mandatów (54,1%). Dotychczas izolowana na arenie politycznej, mogła w wyniku wyborów 1994 roku sama utworzyć rząd większościowy. Porażka wcześniejszych partii koalicyjnych z kadencji 1990-1994 (Węgierskie Forum Demokratyczne, Niezależna Partia Drobnych Rolników i Chrześcijańsko-Demokratyczna Partia Ludowa), które w wyniku wyborów łącznie uzyskały tylko około 22%, jest tłumaczona zarówno czynnikami niezależnymi, takimi jak trudna sytuacja gospodarcza kraju związana ze zmianami transformacyjnymi oraz czynnikami zależnymi, wśród których największą rolę odegrały spory i podziały wewnątrz partii koalicyjnej⁸. Jedynymi partiami, które utrzymały swoje poparcie polityczne na niezmiennym poziomie w porównaniu do wyborów ubiegłych były Chrześcijańsko-Demokratyczna Partia Ludowa oraz FIDESZ.

⁷ R. Głajcar, *op. cit.*, s. 68.

⁸ B. Góralczyk, *Węgry. Transformacja postkomunistyczna 1990-2003*, Warszawa 2003, s. 61.

Tabela 3. Wyniki wyborów parlamentarnych 1998 roku (z uwzględnieniem tylko tych partii które znalazły się w parlamencie).

PARTIE POLITYCZNE, KTÓRE ZNALAZŁY MIEJSCE W PARLAMENCIE W WYNIKU WYBORÓW 1998 ROKU	LICZBA UZYSKANYCH MANDATÓW	PROCENT UZYSKANYCH MANDATÓW
FIDESZ – Węgierska Partia Obywatelska	148	38,3%
Węgierska Partia Socjalistyczna	134	34,7%
Niezależna Partia Drobnych Rolników	48	12,4%
Związek Wolnych Demokratów	24	6,2%
Węgierskie Forum Demokratyczne	17	4,4%
Węgierska Partia Sprawiedliwości i Życia	14	3,4%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych w: R. Glajcar, *op. cit.*, s. 72.

Uformowanie się węgierskiej sceny politycznej przypieczętowały majowe wybory 1998 roku, które przyniosły podział na dwa obozy: socjalliberalny i centroprawicowy z FIDESZ na czele. Polaryzacja ta przyniosła zwycięstwo FIDESZ, który uzyskał 38% mandatów, podczas gdy Węgierska Partia Socjalistyczna 34%. Biorąc pod uwagę dane zawarte w tabeli 2 i 3, wynik ten nie był tak spektakularny jak w poprzedniej kadencji, pozwolił jednak na realizację głównego celu centroprawicy, czyli na odsunięcie socjalistów i koalicji socjalliberalnej od władzy⁹. Wybory 2002 roku utrwaliły tylko kształtującą się dwubiegunowość węgierskiego systemu. Główna rywalizacja rozegrała się między socjalistami i FIDESZ¹⁰.

Z analizy powyższych wyników wyborczych wynika, iż Węgry są krajem, który najszybciej osiągnął w pełni demokratyczny system partyjny. Uznaje się, że całkowite wykształcenie się formalnej demokracji na Węgrzech dokonało się za sprawą trzech wydarzeń, którymi są: wykształcenie się pluralistycznego systemu partyjnego i rywalizacji wyborczej między partiami, przeprowadzenie w pełni wolnych i demokratycznych wyborów w 1990 roku oraz wybór prezydenta¹¹.

⁹ *Ibidem*, s. 71- 74.

¹⁰ J. Wojnicki, *Trudna droga do demokracji. Europa Środkowo-Wschodnia po 1989 roku*, Warszawa 2002, s. 92.

¹¹ T. Krawczyk, *op. cit.*, s. 433.

Podczas gdy lata 1989-2000 doprowadziły do utrwalenia dwubiegunowości (FIDESZ a socjaldemokracja) na węgierskiej scenie politycznej, o tyle polski system partyjny nie nabrał oznak stabilności. Początkowo żadna z partii nie wypracowała sobie stałej reprezentacji w parlamencie, tak jak to miało miejsce na Węgrzech już od pierwszych wyborów. System wyborczy i ordynacja wyborcza w Polsce zaczęły pełnić rolę narzędzia kształtowania sceny politycznej, co negatywnie wpłynęło na stabilność polskiego systemu partyjnego.

Podczas obrad Okrągłego Stołu uchwalono nową ordynację wyborczą, jednak tylko na potrzeby wyborów 1989 roku. To do zadań nowo wybranego parlamentu miało bowiem należeć stworzenie nowej, w pełni demokratycznej konstytucji oraz ordynacji wyborczej, według której miały się odbyć pierwsze całkowicie wolne wybory, zaplanowane dopiero na 1993 rok, by zachować ewolucyjny i stopniowy charakter zmian¹². Okrągły Stół zakładał bowiem zawarcie kontraktu politycznego, według którego będzie działało państwo polskie w czasie przewidzianej na okres 4-6 lat zmiany systemowej.

Wydarzeniem uznawanym za cezurę oddzielającą system komunistyczny od demokratyzacji są pierwsze od ponad 50 lat wybory zawierające element swobody wyboru, czyli wybory czerwcowe, w których wybrany został Sejm X kadencji (1989-1991) zwany Sejmem kontraktowym¹³. w „Ordynacji wyborczej do Sejmu PRL X kadencji” znalazły się zapisy wypracowane przy Okrągłym Stole, a sam tytuł dokumentu świadczy, iż prawodawca nie przewidywał dla niego wielokrotnego zastosowania. Art. 9 ordynacji do Sejmu ustanawiał głosowanie w okręgach wyborczych oraz powoływał listę krajową, z zastrzeżeniem w art. 44, że prawo zgłaszania się na listę krajową mają tylko organizacje polityczne popierające obecną władzę. Wybory do izby niższej zawierały tylko 1/3 swobody, gdyż w efekcie zastosowania zasad wypracowanych przy Okrągłym Stole, 299 mandatów na 460 miejsc łącznie zostało przydzielone partii komunistycznej, a główna rywalizacja jak się okazało rozegrała się o 161 nieprzydzielonych miejsc, których możliwość objęcia zyskała opozycja. Należy zaznaczyć, iż podział 65% na 35% wcale nie gwarantował

¹² *Porozumienia Okrągłego Stołu, Warszawa 6 lutego – 5 kwietnia 1989 r.*, Olsztyn 1989, s. 6-7.

¹³ Nowela kwietniowa w art. 5 skracła kadencję sejmiku wybranego w 1985 roku do dnia 3 czerwca 1989 roku.

miejsc dla opozycji, dawał tylko możliwość, a miały o tym przesądzić wyniki wyborów¹⁴.

Wybory czerwcowe przebiegły w oparciu o rywalizację dwubiegunową: opozycyjno-solidarnościową z koalicją rządzącą. Niekwestionowanym zwycięzcą okazał się być Komitet Obywatelski Solidarność, zdobywając 99 mandatów w Senacie na 100 możliwych oraz wszystkie ze 161 mandatów, które przypadały mu w wyborach¹⁵. PZPR poniosła również porażkę w wyborach z listy krajowej, gdzie warunkiem wyboru było zgodnie z art. 81 ust.2 ordynacji, uzyskanie połowy ważnych głosów¹⁶. W rezultacie w I turze tylko dwóm kandydatom z 35, udało się spełnić te wymogi¹⁷. Znaczący dla wyników wyborów był fakt, iż miały one zasadniczo plebiscytarny charakter. Elektorat głosował na KOS, głównie powodowany pobudkami negatywnymi, by dać wyraz niechęci wobec rządów PZPR i czasów komunistycznych, wyraził również tym samym gotowość na rozpoczęcie przemian¹⁸.

Ordynacja wyborcza z 1989 roku, mimo iż była efektem kontraktu i mechanizmem ułatwiającym przejście systemowe, zawierała normy prawne kolidujące *de facto* z ogólnie przyjętymi zasadami równości i powszechności wyborów. Ograniczając obywatelom możliwość swobodnego wyboru, nie była więc w żadnej mierze demokratyczna¹⁹.

W rezultacie pierwsze w pełni wolne wybory parlamentarne przeprowadzono dopiero w październiku 1991 roku, ponieważ plany zorganizowania ich na wiosnę 1991 przekreślił brak nowej ordynacji wyborczej. Została ona przyjęta dopiero 28 marca 1991 roku i była pierwszą ordynacją zawierającą zasadę równości i powszechności wyborów, czyli spełniała demokratyczne standardy. Główne zasady ordynacji sprzyjały małym ugrupowaniom, w skutek czego do startu w wyborach parlamentarnych zgłosiło się aż 111 komitetów wyborczych. Nowa ordynacja przy-

¹⁴ Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. Ordynacja wyborcza do Sejmu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej X kadencji, na lata 1989-1993, Dziennik Ustaw - rok 1989, nr 19, poz. 102 z dnia 1989-04-08.

¹⁵ KOS zdobył prawie maksymalną ilość mandatów w Senacie dzięki zastosowaniu ordynacji większościowej, która zdeformowała wynik końcowy. KOS otrzymał bowiem tylko 67.69% głosów, co jednak przy zastosowaniu ordynacji większościowej dało im 99 na 100 mandatów.

¹⁶ Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. Ordynacja wyborcza do Sejmu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej X kadencji, na lata 1989-1993, Dziennik Ustaw - rok 1989, nr 19, poz. 102 z dnia 1989-04-08.

¹⁷ W związku z tym zarządzono II turę wyborów z listy krajowej, przeprowadzoną wg art. 83 Ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. Ordynacja wyborcza do Sejmu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej X kadencji, na lata 1989-1993.

¹⁸ M. Migalski, *Polska*, [w:] M. Migalski (red.), op. cit., s. 217-218.

¹⁹ Z. Jackiewicz, *Zmiany prawa wyborczego do sejmu w okresie transformacji*, [w:] I. Jackiewicz (red.), *Budowanie instytucji państwa 1989-2001. W poszukiwaniu modelu*, Warszawa 2004, s. 51.

czyniła się więc do powstania systemu słabego, podatnego na rozdrobnienie partyjne²⁰.

Ordynacja nie przewidywała progów wyborczych, zmniejszono liczbę podpisów warunkujących zgłaszanie komitetów do 5000 podpisów. Ordynacja wprowadzała również zasadę proporcjonalności w wyborach do Sejmu, pozostawiając bez zmian wybory większościowe do Senatu. Stworzono duże okręgi wyborcze od 7 do 17 mandatów. Zachowano również listę krajową, w której przyznano 69 mandatów przeliczanych metodą Sainte-Laguë. Ordynacja przewidywała więc wybór 391 posłów z okręgów wyborczych i 69 z listy krajowej. Mandaty z okręgów wyborczych miały być przeliczane metodą Hare'a-Niemeyera zgodnie z art. 93 ordynacji, będącą metodą bardzo korzystną dla małych partii, co w rezultacie wpłynęło na rozdrobnienie w parlamencie, natomiast zgodnie z art. 101 ordynacji mandaty z listy krajowej miały być przeliczane metodą Sainte-Laguë.

W wyniku wyborów, do Sejmu weszło aż 29 komitetów wyborczych. Najwyższy wynik osiągnęła Unia Demokratyczna, a zaraz za nią uplasował się Sojusz Lewicy Demokratycznej. Z powodu powstałej fragmentaryzacji, po prawej stronie sceny politycznej, utworzenie rządu było problematyczne i zarówno rząd Jana Olszewskiego jak i kolejny, Hanny Suchockiej były rządami mniejszościowymi²¹.

Mała Konstytucja uchwalona w 1992 r. Wprowadzała zmiany w prawie wyborczym (zapis o powszechności, równości, bezpośredniości, proporcjonalności i tajności głosowania do Sejmu). Zapis o proporcjonalności wyborów miał swoje odniesienie również do kształtu systemu partyjnego, gdyż formalnie wprowadzona już reguła proporcjonalności (korzystna dla systemów wielopartyjnych, zasada większościowa korzystna dla dwupartyjnych) stworzyła prawne warunki do rozwoju systemu wielopartyjnego w Polsce²².

Kolejne wybory 1993 roku, odbyły się według nowej ordynacji wyborczej, sprzyjającej tym razem ugrupowaniom dużym. Ordynacja wyborcza do Sejmu RP z 28 maja 1993 została oparta na formalnie obowiązującej regule proporcjonalności. Wśród najważniejszych zmian w ordynacji, należy wymienić wprowadzenie progów wyborczych: 5% dla partii i 8% dla koalicji (art. 3 ordynacji), zmniejszenie okręgów,

²⁰ A. Antoszewski, *Ordynacje wyborcze do parlamentu i ich polityczne konsekwencje*, [w:] A. Antoszewski (red.), *Ewolucja polskiego systemu politycznego w świetle komparatystycznej teorii polityki*, Wrocław 1994, s. 59.

²¹ M. Migalski (red.), *Partie i systemy partyjne Europy Środkowej i Wschodniej*, Sosnowiec 2005, s. 222.

²² Z. Jackiewicz, *op. cit.*, s. 53.

zmianę metody liczenia głosów na metodę d'Hondta, korzystną dla ugrupowań najsilniejszych. Utrzymano również listę krajową, lecz z zastrzeżeniem, że jest ona przeznaczona tylko dla komitetów cieszących się ponad 7% poparciem w skali kraju²³.

Tabela 4. Wyniki wyborów parlamentarnych 1993 roku (z uwzględnieniem tylko tych partii, które znalazły się w parlamencie).

KOMITET WYBORCZY	MANDATY ZDOBYTE W OKRĘGACH	MANDATY z LISTY KRAJOWEJ	OGÓŁEM MANDATY	PROCENT MANDATÓW
SOJUSZ LEWICY DEMOKRATYCZNEJ	145	26	171	37,2
POLSKIE STRONNICTWO LUDOWE	112	20	132	28,7
UNIA DEMOKRATYCZNA	60	14	74	16,1
UNIA PRACY	32	9	41	8,9
KONFEDERACJA POLSKI NIEPODLEGŁEJ	22	-	22	4,8
BEZPARTYJNY BLOK WSPIERANIA REFORM	16	-	16	3,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych zawartych w: M. Migalski, *Polska*, [w:] M. Migalski (red.), *op.cit.*, s. 217-227.

Niekwestionowane zwycięstwo odniosły tym razem partie postkomunistyczne SLD i PSL, uzyskując wynik kolejno 20,4% głosów oraz 15,4% głosów. Unia Demokratyczna zyskała tylko 10,6% głosów wyborców, a dużo partii prawicowych, związanych z Solidarnością, w ogóle nie przekroczyło progu wyborczego i nie znalazło swojej reprezentacji w parlamencie. Wynik wyborów okazał się sprzyjający do utworzenia koalicji większościowej SLD i PSL, w której gabinet kolejno tworzyli: Waldemar Pawlak, Józef Oleksy i Włodzimierz Cimoszewicz.

²³ Z. Jackiewicz, *op. cit.*, s. 55. Ordynacja wyborcza do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 28 maja 1993 roku, Dziennik Ustaw 1993 nr 45, poz. 205.

Wybory parlamentarne 1997 roku przebiegały według dotychczasowych zasad, bez zmian w ordynacji. Wielki sukces odniosła w nich prawica, a konkretnie AWS²⁴ z wynikiem 33,83% oraz plasująca się na trzecim miejscu Unia Wolności z 13,37% głosów. SLD zajęło drugą pozycję uzyskując wynik 27,13%. Wybory te ukazały stopniowe kształtowanie się polskiego systemu partyjnego, który nabrał charakteru umiarkowanego pluralizmu, z podziałem na lewicę, centrum i prawicę.

Tabela 5. Wyniki wyborów parlamentarnych 1997 roku (z uwzględnieniem tylko tych partii, które znalazły się w parlamencie).

KOMITET WYBORCZY	IŁOŚĆ MANDATÓW	PROCENT MANDATÓW
AKCJA WYBORCZA SOLIDARNOŚĆ	201	43,7
SOJUSZ LEWICY DEMOKRATYCZNEJ	164	35,7
UNIA WOLNOŚCI	60	13,0
POLSKIE STRONNICTWO LUDOWE	27	5,9
RUCH ODBUDOWY POLSKI	6	1,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych zawartych w: M. Migalski, *Polska*, [w:] M. Migalski (red.), *op.cit.*, s. 217-227.

Analizując system wyborczy i partyjny w latach 1989-2000 należy stwierdzić, iż był niestabilny i charakteryzowały go częste zmiany ordynacji. Żadna z partii nie wypracowała sobie stałej reprezentacji parlamentarnej, przy okazji każdych wyborów powstawały partie nowe, które mimo krótkiego okresu funkcjonowania przekraczały próg wyborczy, stając się ważną siłą w parlamencie.

Należy również podkreślić, iż polski system wyborczy, przy okazji kolejnych wyborów, służył jako narzędzie do kształtowania areny politycznej i systemu partyjnego. Wszelkie zmiany metody liczenia głosów, wielkości okręgów wyborczych, zasad ogólnych ordynacji, wpływały negatywnie na konsolidację systemu.

²⁴ AWS czyli Akcja Wyborcza Solidarność została powołana w 1996 roku przez Mariana Krzaklewskiego i była inicjatywą prawicowych partii postsolidarnościowych, które w skutek ordynacji wyborczej z 1993 roku znalazły się poza parlamentem.

W pierwszych wyborach po Okrągłym Stole, zarówno w Polsce jak i na Węgrzech, partie rządzące poniosły klęskę, z tą różnicą, że w Polsce nie zostały one odsunięte od władzy, której podział nastąpił na zasadzie kontraktu. Jednak zarówno w Polsce jak i na Węgrzech partie te nie zyskały poparcia społeczeństwa i nie pozyskały elektoratu. Lista krajowa i zawiązany kontrakt nie pozwoliły więc na przeprowadzenie w Polsce w pełni wolnych wyborów, spotęgowały jednak rywalizację dwubiegunową między opozycją a komunistami. Na Węgrzech natomiast główna rywalizacja miała miejsce nie pomiędzy komunistami a opozycją, lecz tylko pomiędzy partiami opozycyjnymi, co stanowi niezwykle ciekawy przypadek na tle pozostałych państw regionu.

Zarówno w Polsce jak i na Węgrzech, dojście opozycji do władzy nie spełniło społecznych oczekiwań w kolejnych latach, które przyniosły społeczeństwu rozczarowanie. Skutkowało to wysoką chwiejnością wyborczą.